

Vài nét về xung đột tôn giáo - sắc tộc ở Aceh những năm 1976 - 2005

NGUYỄN TIẾN DŨNG*

Trong những thập niên gần đây, Đông Nam Á là khu vực có nền kinh tế giàu tiềm năng và phát triển năng động, cùng với vị trí địa lý - địa chiến lược quan trọng; điều hiển nhiên là Đông Nam Á đang là điểm đến của các nhà đầu tư, các tổ chức hợp tác quốc tế. Đây là điều kiện thuận lợi cũng như là thời cơ để các quốc gia Đông Nam Á tận dụng vào quá trình xây dựng, phát triển đất nước. Tuy nhiên, đằng sau tốc độ tăng trưởng kinh tế cao, là nhiều hệ quả ngoài ý muốn, đó là sự bất ổn về chính trị, mâu thuẫn tộc người và sự li khai của một nhóm tộc người...

Là một thành viên của khu vực, Indônêxia cũng không nằm ngoài quy luật phát triển chung đó. Ở vị thế một quốc gia hải đảo, với hàng trăm dân tộc, sống rải rác trên hàng vạn hòn đảo lớn nhỏ thuộc bộ phận Đông và Nam Thái Bình Dương, thời gian gần đây, Indônêxia không ngừng phải đối diện với các phong trào đòi li khai, các cuộc xung đột tôn giáo - sắc tộc ở Đông Timo, Maluku, Irian Giaya... đặc biệt là cuộc xung đột kéo dài dai dẳng ở Aceh, một trường hợp phát triển tương đối dị biệt trong suốt chiều dài lịch sử quốc đảo Indônêxia.

Ở Aceh, những năm 1998 - 2005 được

coi là thời gian bùng nổ các cuộc xung đột, nhưng có căn nguyên và chính thức ra đời năm 1976, khi một thương gia địa phương là Teuku Hasann Tiro đứng ra thành lập phong trào Aceh tự do - viết tắt là GAM (Gerakan Aceh Merdeka). Mục đích và phản ứng của nó là công khai đòi tách Aceh trở thành một quốc gia độc lập. Phong trào lên đến đỉnh điểm vào các thời kỳ 1976 -1979 và 1989 -1991, biến thành các cuộc bạo động quy mô lớn. Điều này được lý giải bởi "nguyên nhân dẫn đến các cuộc xung đột này có nhiều điểm khác nhau, nhưng chúng có điểm chung dễ thấy là ít nhiều đều có liên quan đến tôn giáo, dân tộc mà chủ yếu là Islam giáo"⁽¹⁾. Quan điểm này dường như có lý vì "trong con mắt của người dân Aceh, mối liên quan giữa Aceh với đạo Hồi là không thể chia cắt được, do đó, phong trào này rõ ràng có mục tiêu Hồi giáo"⁽²⁾.

Đồng thời, Aceh cũng là địa bàn sinh sống của những tín đồ Hồi giáo bảo thủ nhất của Indônêxia, cho nên, khi Hasan Tiro thành lập GAM, nó là ngọn cờ tập hợp các chiến binh Hồi giáo đấu tranh đòi độc lập khỏi Jakarta. Điều hiển nhiên là, tổng thống Suharto, một người xuất thân từ tầng lớp tướng lĩnh, nắm giữ quyền lực từ sau chính biến năm 1965 (bắt đầu từ

* Nguyễn Tiến Dũng, Trường Đại học KHXH và NV - DHQG Hà Nội

1968 đến năm 1998), với quân đội trong tay, ông Tổng thống đã không ngần ngại áp dụng chiến dịch "bàn tay sắt", với sự thiết quân luật mạnh và triệt để. Các biện pháp của Suharto tỏ ra hiệu quả, và cơ bản đã dập tan các cuộc bạo động, nhưng ông ta không giải quyết được triệt để vấn đề xung đột tại địa phương này.

Sau cuộc bạo động từ năm 1991 cho đến năm 1998, chính quyền Suharto vừa tỏ ra mạnh tay và kiên quyết về vấn đề Aceh, vừa khôn khéo áp dụng biện pháp khoan hoà tôn giáo. Điều đó, thực sự đã góp phần làm lắng dịu phong trào li khai tại vùng đất này, nhưng phong trào vẫn luôn âm ỉ tồn tại (HT UHO)

Khủng hoảng kinh tế - tiền tệ ở khu vực năm 1997 là động lực mạnh vào sự ổn định kinh tế của các quốc gia Đông Nam Á. Nó làm cho toàn tham vọng to lớn của "một vài nhà lãnh đạo cấp cao trong khu vực Hồi giáo hoặc bởi những thành tích (đóng góp) kinh tế của nước mình, đã có thể tham vọng lãnh đạo khu vực hay thậm chí chia sẻ sứ mệnh lãnh đạo Đông Nam Á". Đồng thời, "sự bất ổn về chính trị - kinh tế - xã hội trong một số nước, tâm lý bất an nhận thức về mối đe dọa của chủ nghĩa khủng bố, của chủ nghĩa bá quyền Mỹ và những nhân tố tiềm ẩn đến an ninh và phản ứng khác nhau trong dư luận, chúng và quan điểm lập trường của họ, đặc biệt trong thế giới đạo Hồi ở Đông Nam Á là một khu vực chịu tác động lâu dài. Đông Nam Á là một khu vực của quốc gia đa sắc tộc và đa tôn giáo, có số dân theo đạo Hồi nhiều nhất sau khu vực Trung Đông"⁽⁴⁾.

Khủng hoảng về kinh tế dẫn đến đời sống đại bộ phận dân bị tác động, cộng với sự bất ổn về chính trị - xã hội, là nhân tố bên ngoài gây khó khăn cho chính phủ Indônêxia. Mâu thuẫn tộc người kết hợp

với nạn tham nhũng, cộng với "tập trung quyền lực và sự thống trị của chủ nghĩa thân tín hoặc chủ nghĩa bạn hàng không những góp phần tạo nên lỗ hổng tài chính to lớn mà còn là nguyên nhân cơ bản tạo nên mâu thuẫn và xung đột chính trị sâu sắc đang diễn ra"⁽⁵⁾. Điều đó góp phần làm suy yếu và tạo khủng hoảng đối với chính quyền của Suharto.

Đứng trước sức ép của quần chúng nhân dân, tháng 5-1998, tổng thống Suharto buộc phải từ chức, sau 30 năm nắm giữ quyền lực, chấm dứt hoàn toàn "trật tự mới" của một nhà lãnh đạo lâu nhất châu Á thế kỷ XX. Sự sụp đổ của chính quyền Suharto là điều kiện thuận lợi để "các tổ chức Hồi giáo cực đoan mới có điều kiện xuất hiện nhanh chóng với số lượng lớn"⁽⁶⁾. Mà những người kế vị Suharto là tổng thống Habibie (cầm quyền từ 21/5/1998 đến tháng 10/1999), rồi đến tổng thống Abdurrahma Wahid (cầm quyền từ 10/1999 đến 23/7/2001), kế tiếp là Tổng thống Megawati Sukarnoputri - con gái cựu Tổng thống Sukarno (cầm quyền từ 23/7/2001 đến 20/9/2004) và Tổng thống đương nhiệm Susilo Bambang Yudhoyono (Từ 9/2004 đến nay) chưa thật sự đủ mạnh để có thể giải quyết tận gốc và thấu triệt vấn đề của Aceh nói riêng, và của các vùng khác trên lãnh thổ Indônêxia nói chung.

Năm 1998, GAM đã đẩy mạnh phong trào đấu tranh đòi ly khai, các phần tử cực đoan lợi dụng khi Indônêxia lâm vào khủng hoảng đã phát động nhiều cuộc xung đột làm 183 nhân viên an ninh và 660 dân thường bị thiệt mạng và ít nhất 43 người mất tích⁽⁷⁾. Mặc cho những thoả thuận liên tục được ký kết, với sự nhượng bộ của chính phủ Trung ương vào các thời điểm: 12/5/2000; 18/6/2000; 9/12/2002; 26/12/2002; nhưng xung đột vẫn không ngừng leo thang. Điều đó, buộc chính quyền Jakarta phải áp dụng các biện

pháp mạnh tay. Để lấy lại niềm tin với công chúng, đồng thời được sự ủng hộ mạnh mẽ của chính quyền Mỹ và chính quyền Anh, tổng thống Megawati Sukarnoputri, huy động 20.000 binh lính và 8.000 cảnh sát để tiến hành chống phong trào ly khai ngày 19-5-2003.

Trong vòng hai năm (2003-2005), chiến sự ở Aceh diễn ra vô cùng ác liệt, các phần tử ly khai với khoảng 5.000 tay súng, đã khôn ngoan trà trộn cùng dân thường Aceh, làm sự truy quét của quân đội Trung ương gặp phải rất nhiều khó khăn. Trong khoảng thời gian này, quân đội tuyên bố tiêu diệt được 2.000 phần tử ly khai, đồng thời tỉnh Aceh luôn được đặt dưới lệnh giới nghiêm, kể cả các cơ quan cứu trợ và những hãng truyền thông nước ngoài cũng thường xuyên bị đóng cửa.

Mặc dù, tổng thống Megawati Sukarnoputri được sự ủng hộ mạnh mẽ của cộng đồng quốc tế, nhưng ông Arbi vẫn cảnh báo: "Chiến dịch quân sự ở tỉnh này đã kéo dài hàng chục năm. Cho dù được gọi là thành công, nó cũng không thể nhỏ tận gốc tư tưởng của những người muốn ly khai"⁽⁸⁾. Xung đột sẽ kéo dài không có hồi kết, nếu không có trận động đất và sóng thần kinh hoàng ngày 26/12/2004. Mà Aceh là điểm cuối của tâm chấn trong trận động đất khủng khiếp từ Ấn Độ Dương nên phần phía Tây của nó bị tàn phá ghê gớm. Người ta ước tính, có khoảng từ 130.000 đến 238.000 người đã chết và mất tích, và gần 500.000 người đã mất nhà cửa. Thiệt hại về sinh mạng và kinh tế là rất khủng khiếp, nó gây nên nỗi thương tâm không chỉ ở Indônêxia, Đông Nam Á mà trên toàn thế giới. Điều đó thúc đẩy chính phủ Indônêxia và thành viên của GAM xích lại gần nhau để cùng giải quyết thiệt hại do thiên tai mang lại. Như một hệ quả tất yếu, các hoạt động giao tranh được hai bên tuyên bố chấm dứt. Từ

đầu năm 2005, hai bên đã ngồi vào bàn đàm phán, đến 15/8/2005, hai bên ký kết ngưng lại các cuộc xung đột, tôn giáo - sắc tộc tại địa phương này.

Tình hình Aceh đã lắng xuống, Aceh có quyền lợi là một "khu tự trị", sự nhượng bộ của chính quyền Jakarta và GAM đã chấm dứt gần 30 năm xung đột dai dẳng, làm thiệt hại hơn 10.000 sinh mạng, trong đó hơn một nửa là dân thường, cùng với những thiệt hại về kinh tế cũng như sự bất ổn về chính trị, xã hội triền miên./

CHÚ THÍCH

1. Phạm Thị Vinh, *Islam giáo và vấn đề an ninh khu vực Đông Nam Á*, Tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo, số 2 (38)-2006
2. Clive J.christie, *lịch sử Đông Nam Á hiện đại*, Nxb CTQG, H.2000, tr..280
3. Thu Mỹ, *Khủng hoảng tài chính tiền tệ ở Đông Nam Á: những nguyên nhân từ mô hình phát triển*, Tạp chí Nghiên cứu Đông Nam Á, số 1/1999, tr.7
4. Trần Cao Thành, *Tác động và hệ quả của khủng bố đối với khu vực Đông Nam Á*, Tạp chí Nghiên cứu Đông Nam Á, số 5/2003, tr.21-22
5. Hồ Hữu Lân, *Bàn thêm về khủng hoảng tài chính, tiền tệ ở Đông Nam Á hiện nay*, Tạp chí Nghiên cứu Đông Nam Á, số 2/1998, tr.10
6. Nguyễn Thanh Hải, *Bối cảnh ra đời và xu thế phát triển của các đảng chính trị Hồi giáo ở Đông Nam Á trường hợp Indônêxia và Malaixia*, Tạp chí Nghiên cứu Đông Nam Á, số 6/2006, tr.49
7. Bùi Huy Thành, *Một số thông tin về những xung đột sắc tộc - tôn giáo tại cộng hoà Indônêxia trong những năm gần đây*, Tạp chí Nghiên cứu Đông Nam Á, số 5/2001, tr.72
8. *Quân sự không tận trừ được vấn đề Aceh*, Http: www.VnExpress, cập nhật: 14/5/2003.